

Հանրապետական մանկավարժահոգեբանական կենտրոն

«Հանրակրթական դպրոցների ուսուցիչների և ուսուցչի
օգնականների դասավանդման հմտությունների զարգացման
ապահովում» ծրագիր

ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Դպրոց՝ Դարակերտի Դ. Լադոյանի անվան միջնակարգ
Առարկա՝ Քիմիա
ԹԵՄԱ՝ Միջառարկայական կապեր

Վերապատրաստող, մենթոր՝ Նունե Ասրյան
Ուսուցիչ՝ Անահիտ Ալավերդու Օհանյան

Երևան 2023

Բովանդակություն

1.Ներածություն_____	3
2.Միջառարկայական կապերի սահմանում_____	4
3.Պատմական ասպեկտ_____	4
4.Միջառարկայական կապերի դասակարգում_____	6
5. Դիդակտիկ հիմքերը առարկայական ուսուցման մեջ_____	8
6.Միջառարկայական կապերի գործառույթները_____	10
7.Միջառարկայական կապերի պլանավորում_____	11
8.Եզրակացություն_____	14
9.Գրականության ցանկ_____	16

Ներածություն

Ուսումնական գործընթացում միջառարկայական կապերի իրականացումը լիովին բավարարում է նշված պահանջներին: Հարկ է նշել, որ այս խնդիրը մինչ օրս բավական ինչպիսիք ուսումնասիրված է, բայց դեռևս սպահանջում է ուղղում և պարզաբանում ժամանակակից կրթական ստանդարտի տեսանկյունից:

Միջառարկայական կապերի մասին խոսակցությունը սկսվեց այն ժամանակվանից, երբ դպրոցում մտցվեց առարկաների առանձին ուսուցում՝ պայմանավորված գիտության տարրական զարգացմամբ:

Աշխարհի մասին ժամանակակից մարդկային պատկերացումները կառուցված են գիտությունների բարդ համակարգում, որոնցից յուրաքանչյուրը որոշակի տեղ է զբաղեցնում աշխարհի ընդհանուր գիտական պատկերում: Բնականաբար, յուրաքանչյուր գիտություն չի կարող զարգանալ մյուսներից առանձին: Այս կամ այն երույթը կամ բնության որոշակի օբյեկտը կարող է լինել տարբեր գիտությունների ուսումնասիրության առարկա: Հետևաբար, մեկ առարկայի վերաբերյալ գիտելիքներում տարբեր գիտություններ փոխկապակցված են:

Գիտության առանձին ոլորտներ առարկաների և երևույթների ուսումնասիրության մեջ մտնում են սերտ կապերի և հարաբերությունների մեջ: Միևնույն ժամանակ, երբեմն դժվար է տարբերել մի գիտությունը մյուսից: Որքան ավելի սահմանափակ է դրանց միաձուլումը, այնքան ավելի լիարժեք և բազմակողմանի է նրանց գիտելիքները թեմայի վերաբերյալ: Մի գիտության տարածքը, այսպես ասած գերադրված է մյուս տարածքի վրա: Նրանց միջև կապերը գոյություն չունեն այս կամ այն գիտությունից դուրս, այլ ներառված են դրանցից յուրաքանչյուրի մեջ:

Քանի որ ուսումնական առարկաները կառուցված են հիմնականում կոնկրետ գիտության տրամաբանության մեջ, դրանք չեն կարող մեկուսացվել միմյանցից: Սա արտահայտում է միջառարկայական կապերի իրականացման հիմնական անհրաժեշտությունը:

Հետագոտական աշխատանքի նպատակն է՝ սահմանել միջառարկայական կապեր հասկացությունը և որոշել միջառարկայական կապերի նշանակությունը և դերը ուսումնական գործընթացում:

Միջառարկայական կապերի սահմանում

Մանկավարժական գրականության մեջ կան ,միջառարկայական կապերի և կատեգորիայի ավելի քան 30 սահմանումներ, կան դրանց մանկավարժական գնահատման տարբեր մոտեցումներ և տարբեր դասակարգումներ:

Այսպիսով, հեղինակների մի մեծ խումբ միջառարկայական կապերը սահմանում է որպես դիդակտիկ պայման, և այս պայմանը տարբեր հեղինակների կողմից մեկնաբանվում է տարբեր կերպ:

Օրինակ՝ միջառարկայական կապերը դիդակտիկ պայմանի դեր են խաղում ուսումնական գործընթացի արդյունավետության բարձրացման համար(Ֆ.Պ.Սոկոլովա), միջառարկայական կապերը որպես դիդակտիկ պայման, որն ապահովում է բնության մեջ գործող օբյեկտիվ հարաբերությունների դպրոցական բնագիտական առարկաների բովանդակության հետևողական արտացոլում (Վ. Ն. Ֆեդորովա, Դ. Մ. Կիրյուշկին): [3]

Մի շարք հեղինակներ տալիս են միջառարկայական հաղորդակցության հետևյալ սահմանումները՝

- «Միջառարկայական կապերը դասընթացի արտացոլումն են, որը կառուցված է հաշվի առնելով դրա տրամաբանական կառուցվածքը, առանձնահատկությունները, հասկացությունները, որոնք բացահայտված են այլ առարկաների դասերում;
- Օբյեկտիվորեն գործում են բնության մեջ և հայտնի են որպես ժամանակակից գիտություններ:

Միջառարկայական կապերի մանկավարժական գործառույթի մասին հայտարարությունների բազմազանությունը բացատրվում է իրական ուսումնական գործընթացում դրանց դրսևորման բազմակողմանիությամբ: Բացի այդ, անբավարար ուշադրություն է դարձվում մանկավարժության և այլ գիտությունների միջև կապին:

Պատմական ասպեկտ

Դասական մանկավարժության մեջ ,մասնավորապես՝ Յ.Ա.Կոմենսկու, Դ.Լոկի,

Ի.Գ.Պեստալոցցի, Կ.Դ.Ուշինսկու աշխատություններում, մեծ ուշադրություն է դարձվել ակադեմիական առարկաների միջև կապերի խնդրին: Մեծ դիդակտները հիմնավորեցին միջառարկայական կապերի անհրաժեշտությունը ուսումնական նյութի բովանդակության մեջ բնության ամբողջականությունը արտացոլելու, գիտելիքների և աշխարհի ընկալման իրական համակարգ ստեղծելու համար:

Յա.Ա.Կոմենիուսը նշեց,որ այն ամենը, ինչ փոխադարձ կապի մեջ է, պետք է սովորեցնել նույն կապով:

Ի.Գ. Պեստալոցցին, մատնանշելով մի առարկայի մյուսից բաժանման վտանգը, գրել է, որ անհրաժեշտ է ձեր մտքում բերել բոլոր փոխկապակցված առարկաները հենց այն կապի մեջ, որում նրանք իսկապես գտնվում են բնության մեջ:

Ուշինսկին ուղղակիորեն դիմեց ուսուցիչներին՝ հավատալով, որ հնարավոր է հաղթահարել աշակերտի գլխում առկա քառու ըուսուցիչների համակարգված աշխատանքով, երբ նրանցից յուրաքանչյուրը մտածում է ոչ միայն իր առարկայի ,այլև երեխաների մտավոր զարգացման մասին: Նա նշեց, որ գիտելիքի մեկուսացումը հանգեցնում է գաղափարների ,հասկացությունների մահվան, երբ նրանք պառկում են գլխում ,ինչպես գերեզմանում՝ չիմանալով միմյանց գոյության մասին: Կ.Դ.Ուշինսկու տեսության մեջ գիտելիքի յուրացման գործընթացը դիտվում է որպես նախկինում ձեռք բերված և նոր գիտելիքների միջև կապի հաստատում: Միաժամանակ նա ընդգծեց ,որ ուսուցման մեջ հետևողականությունն ապահովում է ներառարկայական և միջառարկայական կապերի միջոցով առաջատար գաղափարների ու հասկացությունների և ընդհանուր հասկացություններ իմ շակմամբ:

Վ.Ն.Ֆեդորովի, Դ.Մ.Կիրյուշինի, Վ.Ն.Մաքսիմովայի ուսումնասիրություններում ցուցադրվում են միջառարկայական կապերի բարդ բազմաչափ բնույթը,գ աղափարական նշանակությունը, ինչպես նաև դրանց ազդեցությունը մոտիվների ձևավորման և սովորելու հմտությունների վրա:

Գիտական ուսուցիչները ընդհանուր մանկավարժական պաշտոններից միջառարկայական կապերը համարում են դասավանդման և դաստիարակության ինտեգրված մոտեցման միջոցներից մեկը:

Ժամանակակից դիդակտիկայի մեջ չկա միջառարկայական կապեր հասկացության մի սահմանում, քանի որ այս երևույթը բազմաչափ է և սահմանափակված չէ կրթության կազմակերպման բովանդակությամբ, մեթոդներով, ձևերով:

Շատ հեղինակներ միջառարկայական կապերը սահմանում են որպես

ուսուցման դիդակտիկ պայման:

Միջառարկայական կապերի դասակարգում

Միջառարկայական կապերը բնութագրվում են առաջին հերթին իրենց կառուցվածքով, և քանի որ օբյեկտի ներքին կառուցվածքը ձև է, կարելի է առանձնացնել կապերի հետևյալ ձևերը՝

1. Ըստ կազմի

Ելնելով այն հանգամանքից, որ միջառարկայական կապերի կազմը որոշվում ուսումնական նյութի բովանդակությամբ, ձևավորված հմտություններով, կարողություններով և մտավոր գործողություններով, ապա դրանց առաջին ձևով կարելի է առանձնացնել միջառարկայական կապերի հետևյալ տեսակները՝

- Բովանդակալից-փաստերի, հասկացությունների, օրենքների, տեսությունների, գիտությունների մեթոդների վերաբերյալ,
- Մեթոդական-մանկավարժական մեթոդների և տեխնիկայի
- Կիրառման վերաբերյալ;
- Կազմակերպչական – ըստ ուսումնական գործընթացի կազմակերպման ձևերի և եղանակների:

2. Գործողության ուղղությամբ

Երկրորդ ձևով առանձնացնում ենք գործողության ուղղությամբ միջառարկայական կապերի հիմնական տեսակները:

Կապի հարաբերական կողմերը պայմանականորեն նշանակենք A, B, C, D և այլ տառերով: Եթե B-ն ուղղված է A-ին, ապա կունենանք միակողմանի կապ, եթե B-ն և C-ն ուղղված են A-ին, ապա այս կապը կլինի երկկողմանի, բայց եթե B, C, D...և այլն ուղղված են դեպի A-ն, ապա այս կապը կլինի բազմակողմ:

Այս բոլոր տեսակի միացումները կարող են լինել ուղիղ (գործել մեկ ուղղությամբ) և հակադարձ, կամ վերականգնող, երբ դրանք գործում են երկու ուղղությամբ՝ առաջ և հետադարձ: Օրինակ՝ ուղղակի միակողմանի կապ; երկկողմանի հետադարձ կապ կամ վերականգնողական կապ:

3. Ըստ ուղղորդող տարրերի փոխազդեցության մեթոդի

Միջառարկայական կապերի երրորդ ձևում, ըստ ժամանակի գործոնի, առանձնանում են կապերի հետևյալ տեսակները՝

- 1) Ժամանակագրական, -սրանք կապեր են դրանց իրականացման հաջորդականությամբ:
- 2) Քրոնոմետրիկ- - սրանք կապեր են՝ ըստ կապ առաջացնող տարրերի փոխազդեցության տևողության:

Այս երկու տեսակներից յուրաքանչյուրը բաժանվում է միջառարկայական հաղորդակցության տեսակների:

1.Ժամանակագրական- հաջորդական, համաժամանակյա, խոստումնալից:

2.Քրոնոմետրիկ՝ տեղական, միջին գործող, երկարատև:

Կոմպոզիցիայի միջառարկայական կապերը ցույց են տալիս, թե ինչ է օգտագործվում՝ այլ ակադեմիական առարկաներից փոխակերպված որոշակի թեմա ուսումնասիրելիս:

Ուղղության միջառարկայական կապերը ցույց են տալիս՝

- 1) Արդյո՞ք միջառարկայական տեղեկատվության աղբյուրը որոշակի կրթական թեմայի համար, որը ուսումնասիրվում էլ այն միջառարկայական հիմունքներով, մեկ, երկու կամ ավելի ակադեմիական առարկաներ են:
- 2) Միջառարկայական տեղեկատվությունը օգտագործվում է միայն հիմնական ակադեմիական առարկայի ուսումնական թեման ուսումնասիրելիս (ուղիղ հղումներ), կամ այս թեման նաև տեղեկատվության «մատակարար» է այլ թեմաների, դպրոցական ուսումնական ծրագրի այլ առարկաների համար(հակադարձ կամ վերականգնման հղումներ):

Ժամանակի գործոնը ցույց է տալիս՝

- 1) Դպրոցական այլ առարկաներից ներգրավված ինչ գիտելիքներ արդեն ստացել են ուսանողները, և ինչ նյութ դեռ պետք է ուսումնասիրվի ապագայում(ժամանակագրական հղումներ) միջառարկայական կապերի իրականացման գործընթացում ո՞ր թեման է առաջատարը ուսումնառության ժամանակի առումով, և որը՝ հետևորդը(ժամանակագրական սինխրոն կապեր),
- 2) որքան ժամանակ են թեմաները փոխազդում միջառարկայական կապերի իրականացման գործընթացում:

Միջառարկայական կապերի վերը նշված դասակարգումը թույլ է տալիս դասակարգել ներդասընթացային կապերը նույն ձևով (կապերը, օրինակ, բուսաբանության, կենդանաբանության, անատոմիայի և ընդհանուր կենսաբանության միջև՝ կենսաբանության դասընթաց, կապեր անօրգանական և օրգանական քիմիայի միջև՝ քիմիայի դասընթաց), ինչպես նաև ներառարկայական կապեր որոշակի ակադեմիական առարկայի թեմաների միջև, օրինակ՝ բուսաբանություն, օրգանական քիմիա, նորագույն պատմություն: Ժամանակագրական տիպերից ներկուրսային և ներառարկայական կապերում գերակշռում են կապերի հաջորդական և խոստումն ալից տեսակները, մինչ դեռ սինխրոնները կտրուկ սահմանափակված են, իսկ ներ առարկայական կապերում ընդհանրապես չկա սինխրոն տեսակ:

Միջառարկայական կապերի դիդակտիկ հիմքերը առարկայական ուսուցման մեջ

Գիտությունների ավանդական բաժանումը հումանիտար՝ բնական, տեխնիկական, արտացոլում է նրանց միջև առկա օբյեկտ-առարկա փոխհարաբերությունը: Նման բաժանումն ամրագրված է ուսումնական առարկաների ցիկլերում, որոնք խմբավորվում են ըստ ուսումնասիրության ընդհանուր օբյեկտների՝ հասարակություն, բնություն, աշխատանք: Այս դեպքում առաջանում են ներցիկլային և միջցիկլային կապեր՝ համակարգելով գիտելիքների ընդհանուր օբյեկտների սովորողների գիտելիքներն ու հմտությունները:

Մարդասիրական ցիկլի առարկաների միջառարկայական կապերի առանձնահատկությունները որոշվում են մարդասիրական կրթության ընդհանուր նպատակներով, որոնք ուղղված են ուսանողների գաղափարական, բարոյական և գեղագիտական դաստիարակությանը: Ուսումնասիրության ընդհանուր օբյեկտը, մարդն է, նրա գործունեությունը հասարակության մեջ, մարդասիրական առարկաների և գործունեության (ճանաչողական, խոսքի, գեղարվեստական, տեսողական և այլն) բովանդակության մեջ արտացոլված գիտելիքի տեսակների (գիտական, գեղարվեստական և այլն) առանձնահատկությունները, որոնցում ներառված են սովորողները դրանք ուսումնասիրելիս :Միջառարկայական կապերը ճանաչվում են սովորողների մտքերին հումանիտար ցիկլի առարկաների ընդհանրությունը փոխանցելու, ինչպես նաև յուրաքանչյուր ակադեմիական առարկայի գիտության բովանդակության և մեթոդների առանձնահատկությունները ցույց տալու համար:

Մարդասիրական կրթության ուսուցման և դաստիարակության խնդիրներն

առաջին հերթին ուղղված են դպրոցականների աշխարհայացքի ձևավորմանը:

Առարկան չի կարող տարանջատվել ուսումնական գործունեությունից: Ուսումնական գործունեության էությունը սովորողների կողմից սոցիալական փորձի օբյեկտիվ արտադրանքի յուրացումն է: Այս փորձի էական արտադրանքը ընդհանուր գիտական հասկացություններն են, որոնք ենթակա են յուրացման ժամանակակից դպրոցականների կողմից միջառարկայական կապերի օգնությամբ: Ճանաչողական գործունեությունը կենտրոնացած է նոր գիտելիքների և մեթոդների «հայտնաբերման» վրա: Ճանաչողական գործունեության արդյունքը կապված է գիտելիքի օբյեկտների իդեալական պատկերների փոփոխության հետ:

Վերապատրաստման ընթացքում երկու արդյունքն էլ անբաժանելի են, քանի որ իդեալական պատկերների փոփոխությունը տեղի է ունենում սովորողի մտքում՝ վերակառուցելով նրա գիտելիքները, հարաբերությունները, գործունեության ձևերը: Հետևաբար, կրթական գործունեությունը վերածվում է սինթետիկ բնույթի կրթական և ճանաչողական գործունեության՝ համատեղելով կրթական և ճանաչողական թիրախային պարամետրերը:

Ճանաչողական գործունեությունն ուղղված է իրական աշխարհի առարկաների պատկերների (հասկացությունների, տեսությունների, օրենքների) վերափոխմանը, որոնք նախկինում ձևավորվել են ուսանողների գիտակցության մեջ ,ինչը ձեռք է բերվում նոր գիտելիքների յուրացման և այն ձեռքբերելու ուղիների ընթացքում: Միաժամանակ գիտելիքի գործողությունները կատարվում են ներքին կարգով, իսկ ուսանողի ճանաչողական գործունեությունը կրում է տեսական բնույթ:

Ճանաչողական գործունեության գծում միջառարկայական կապերը կնքվում են տարբերակ առարկաների դասերին միևնույն տեսակի ճանաչողական առաջադրանքների լուծման մեջ, որոնք ուղղված են կառուցվածքով նման գիտելիքների յուրացմանը (տեսություններ, օրենքներ, հասկացություններ): Միջառարկայական կապերի ազդեցության տակ սովորողների ձեռք բերած ճանաչողական հմտությունները դառնում են ընդհանրացված, ընդհանուր առարկայական և միջառարկայական:

Սովորողների գործնական գործունեությունը իրական առարկաների ուսումնասիրությունն ու փոխակերպումն է գիտական գիտելիքների կիրառմամբ՝ նոր փաստեր, էմպիրիկ եզրակացություններ կամ գործունեության նյութականացված արդյունք ստանալու նպատակով: Սովորողների գործնական գործունեությունն իրականացվում է հատուկ ձևերով՝ աշխատանքային, ֆիզիկական,

կառուցողական և տեխնիկական, հաշվարկային և չափման, հաշվողական, փորձարարական, տեսողական, խոսքային: Գործնական գործունեության միջոցով սովորողները սովորում են գործողության կանոնները, գործողությունների ալգորիթմները և համապատասխան հմտություններն ու կարողությունները:

Ամբողջական կողմնորոշումը սովորողների գնահատման գործունեությունն է: Այն տեղի է ունենում գիտելիքի անբաժանելի կողմերի, աշխարհայացքային գաղափարների, գիտության և գաղափարախոսության միջև կապերի յուրացման գործընթացում, որոնք ուղենիշներ են ծառայում ուսանողների կրթական գործունեության մեջ բոլոր ակադեմիական առարկաների դասավանդման ժամանակ: Ուսումնական գործունեությունը նաև ունի կրթական աշխատանքի հատուկ մեթոդներ, ձևավորում է ինքնուրույն աշխատանքի հմտություններ ինքնակրթության համար անհրաժեշտ գրքով, ինչպես նաև ստեղծում է միջառարկայական կապերի աղբյուրներ հանրակրթական հմտությունների գծով՝ կազմակերպչական-ճանաչողական, մատենագիտական և այլն:

Միջառարկայական կապերի գործառույթները

1) Միջառարկայական կապերի կրթական գործառույթները՝

Բնական և հումանիտար գիտությունների միջառարկայական կապերի կրթական գործառույթներն ուղղված են բնության և հասարակության մասին ուսանողական գիտելիքների ամբողջական համակարգի ձևավորմանը, աշխարհի միասնական գիտական պատկերը:

Միջառարկայական կապերի դաստիարակչական գործառույթները՝ կրթական մակարդակի բարձրացումը միջառարկայական կապերի միջոցով ուժեղացնում է նրա կրթական գործառույթները: Ակադեմիական առարկաների բովանդակության ինտեգրումն ու համակարգումը ամուր հիմք են ստեղծում աշխարհի գիտական ըմբռնման համար: Հետևաբար, դիալեկտիկական-մատերիալիստականի ձևավորումը հիմնված է առարկաների ցիկլերի միջև առանձնապես կարևոր կապերի իրականացման վրա:

Սովորողի համակարգային գիտելիքներ ստեղծող մեթոդաբանական

հասկացությունների(օրենք, երևույթ, գործընթաց, վարկած, մոդել)մշակումը հնարավոր է միայն միջառարկայական լայն կապերի հիման վրա(Լ.Յա.Զորինա):

2) Միջառարկայական կապերի գործառույթների զարգացում`

Գիտելիքի բովանդակության գիտական-տեսական և գաղափարական-կրթակա նմակարդակների բարձրացում, միջառարկայական կապերը ակտիվացնում են ուսանողի մտավոր գործունեությունը: Միջառարկայական կապերի զարգացող գործառույթները ազդում են ուսանողների անկախության, ճանաչողական գործունեության և հետաքրքրությունների զարգացման վրա (Վ.Ն. Մաքսիմովա, Ա.Ա. Չուրիլին):

Միջառարկայական կապերի պլանավորում

Այլ առարկաներից գիտելիքներ իբովանդակությունը, ծավալը, ժամանակը և օգտագործման եղանակները կարող են որոշվել միայն պլանավորման հիման վրա: Սա պահանջում է դասընթաց յուրաքանչյուր ակադեմիական թեմայի համար:

«Միջառարկայական կապ» բաժիններ ուսուսումնական պլաններով տրված առաջարկությունները ,ինչպես նաև հարակից առարկաների ուսումնական ծրագրերի և դասագրքերի ուսումնասիրություն:

Դասավանդման պրակտիկայում մշակվել են միջառարկայական կապերի պլանավորման չորս հիմնական մեթոդ` ցանցային, դասընթաց, թեմատիկ, դաս: Ցանցային պլանավորում-ընդունում է ժամանակացույցի կամ պլանի ձև-քարտեզներ, որոնք բացահայտում են հարակից դասընթացների տարբեր կրթական թեմաների հիմնական կապերը, ցույց են տալիս հիմնական թեմաները այլ առարկաների հետ ամենամեծ թվով կապերով: Ցանցային դիագրամը կրթական գործընթացի մոդել է, որն արտացոլում է սովորողների ուսումնական գործունեության բովանդակությունը և ծավալը որոշակի ժամանակահատվածներում և հաշվի առնելով միջառարկայական հարաբերությունները: Ցանցային պլանավորումն իրականացնում է ղեկավար ուսուցիչը կամ մեթոդական կամ առարկայական հանձնաժողովի նախագահը որոշակի ցիկլի, առարկաների խմբի համար: Ցանցային պլանավորումն ապահովում է միջառարկայական կապերի ընդհանուր ուրվագիծը ակադեմիական առարկաների ցիկլում, սակայն բավարար չափով չի կազմակերպում սովորողների ակտիվ ճանաչողական գործունեությունը: Անհրաժեշտ է պլանավորել միջ դիսցիպլինար կապերի իրականացման ուսուցման կազմակերպման մեթոդներն ու ձևերը: Դրան նպաստում են պլանավորման այլ մեթոդներ:

Դասընթացի պլանավորում: Վերապատրաստման դասընթացի շրջանակներում միջառարկայական կապերի պլանավորումը կարող է իրականացվել ուսուցչի կամ մեթոդիստի կողմից: Միննույն ժամանակ, միջառարկայական հարաբերությունների վերլուծության տարբեր մոտեցումներ կարող են լինել: Միջառարկայական հաղորդակցությունները խորհուրդ են տրվում օգտագործել ներառարկայական հաղորդակցությունների հետ համատեղ : Դասընթացի պլանի առկայությունը ուսուցչին թույլ է տալիս նախօրոք ուսումնասիրել համապատասխան վերապատրաստման դասընթացների բովանդակությունը, որոնք անհրաժեշտ են յուրաքանչյուր հաջորդ ուսումնական թեմայի համար, ժամանակին սովորողներին տալ տնային առաջադրանքներ՝ կրկնելու հիմնական գիտելիքները այլ առարկաներից: Դասընթացի պլանից օգտվել իս հնարավոր է նախապես պլանավորել խորհրդակցություններ և այցելություններ այլ առարկաների ուսուցիչներ դասերին, յուրաքանչյուր ուսումնական թեմայում ընտրել միջառարկայական կապերի վերաբերյալ անհրաժեշտ մեթոդական գրականություն: Խնդրահարույց մոտեցման տարբերակ է միջառարկայական կապերի ծրագրավորումը՝ առաջատար գիտական հայեցակարգեր մշակելու նպատակով: Նման պլանավորմամբ ուսուցիչը կենտրոնանում է հիմնականում հայեցակարգային միջառարկայական կապերի հաստատման վրա: Բայց նման աշխատանքը պետք է ունենա օժանդակ բնույթ: Անհնար է տեսադաշտից կորցնել ուսուցման գործընթացում միջառարկայական կապերի ողջ բազմազանությունը, որոնք միայն միասին են ապահովում աշխարհի վերաբերյալ հայացքների ամբողջական համակարգի ձևավորումը: Ուստի կարևոր է համատեղել միջառարկայական կապերի պլանավորման տարբեր մոտեցումները վերապատրաստման դասընթաց ուսումնասիրելիս: Դասընթացների պլանավորման հիման վրա անհրաժեշտ է իրականացնել միջառարկայական կապերի թեմատիկ պլանավորում՝ հատկապես հանգուցային կրթական նպատակներով:

Թեմատիկ պլանավորում: Այս պլանը պետք է արտացոլի դասերի ուսումնական նյութի տրամաբանական կառուցվածքը ,այլ դասընթացներից ստացվող գիտելիքները և խոստումնալից կապերը: Կազմելով թեմատիկ պլան՝ ուսուցիչը հստակ տեսնում է, թե ինչու է անհատական դասերին ինչ ճանաչողական նպատակով անհրաժեշտ է օգտագործել որոշակի առաջադրանքներ այլ դասընթացներից ուսումնասիրված երևույթներում բացատրվում են, երրորդում՝ կոնկրետացվում են ընդհանուր գաղափարները կամ ապացուցվում եզրակացություններ , նոր տեսական դիրքորոշումներ և այլն: Կախված միջառարկայական կապերի կիրառման ճանաչողական նպատակներից՝ ընտրվում են դրանց իրականացման մեթոդներն ու տեխնիկան, ձևակերպվում են

ուսանողների հարցերն ու առաջադրանքները: Նման պլանավորումը հաշվի է առնում միջառարկայական կապերի տեսակների բազմազանությունը և հնարավորություն է տալիս բացահայտել թեմայի ուսումնասիրման գործընթացում սովորողների ճանաչողական գործունեության բարձրացման հիմնական ուղղությունները: Միջառարկայական կապերի իրականացման գործում աշակերտների կրթական և ճանաչողական գործունեությունը արդյունավետ կազմակերպելու համար օգտակար է նրանց համակարգը պլանավորել ուսումնական թեմայի յուրաքանչյուր դասին:

Դասի պլանավորում: Ուսումնական գործընթացում միջառարկայական կապերի կիրառման հստակեցումը ձեռք է բերվում այս պլանավորման օգնությամբ: Դասի պլան – մշակումը ցույց է տալիս, թե երբ, դասի որ փուլում և ինչպես, ինչ ձևերով է այլ դասընթացներից ստացված գիտելիքները ներառվում ուսումնական նյութի նոր ուսումնասիրության կամ համախմբման մեջ: Հատկապես անհրաժեշտ է միջառարկայական կապերով ընդհանրացնող դասի մանրակրկիտ մշակումը: Նման դասերի ընտրությունը հիմնված է թեմատիկ պլանավորման վրա: Այս պլանավորման դրական կողմերը դասի նպատակի և խնդիրների ձևակերպումն է՝ հաշվի առնելով միջառարկայական կապերը, սովորողներին հատուկ հարցերի ձևակերպում, որոնք պահանջում են գիտելիքների վերարտադրում և կիրառում:

Ուսումնական ծրագրերը կազմելիս ուսուցչի համար կարևոր է իմանալ, թե ինչ են սովորել սովորողները այլ առարկաների դասերին անհրաժեշտ հիմնական գիտելիքներից, համակարգել հարակից առարկաների ուսուցչի հետ հարցերի և առաջադրանքների ձևակերպումը, որպեսզի խուսափեն կրկնությունից և հասնեն նպատակին, ընդհանուր գաղափարների և հասկացությունների զարգացում, դրանց խորացում և հարստացում: Դրան օգնում է դասերի փոխադարձ հաճախումները և գործընկերների կողմից կազմված միջառարկայական հաղորդակցությունների

իրականացման պլանների

ուսումնասիրությունը: Ծրագրերը կարող են քննարկվել առարկայական ցիկլերի մեթոդական հանձնաժողովներում՝ համաձայնեցված դպրոցի տնօրենի հետ: Պլանների քննարկումն օգնում է կանխել այլ առարկաներից գիտելիքների օգտագործման սխալները, վերացնել անճշտությունները հարցերի ձևակերպման, հարակից դասընթացների հասկացությունների մեկնաբանման մեջ, որոշել ընդհանուր մոտեցումները ուսումնասիրվող գործընթացների և երևույթների էությունը բացատրելու հարցում և ընտրել դասավանդման առավել ռացիոնալ մեթոդները:

Այսպիսով, պլանավորումը միջառարկայական կապերի արդյունավետ

իրականացման համար ուսուցչի պատրաստման անհրաժեշտ և էական օղակ է և դպրոցականների ուսուցման պրակտիկայում դրանց իրականացման միջոցներից է:

Եզրակացություն

Ինչպես ցույց է տալիս պրակտիկան, դպրոցական կրթության միջառարկայական կապերը գիտության և հասարակության կյանքում այս օր տեղի ունեցող ինտեգրացիոն գործընթացների կոնկրետ արտահայտությունն են: Այս կապերը կարևոր դեր են խաղում սովորողների գործնական և գիտական-տեսական պատրաստվածության կատարելագործման գործում, որի էական հատկանիշը դպրոցականների կողմից ճանաչողական գործունեության ընդհանրացված բնույթի տիրապետումն է: Ընդհանրացումը հնարավորություն է տալիս գիտելիքների և հմտությունների կիրառումը կոնկրետ իրավիճակներում, ինչպես կրթական, այնպես էլ արտադպրոցական գործունեության մեջ առանձնահատուկ խնդիրներ դիտարկելիս հատկապես ավագ դպրոցի շրջանավարտների ապագա արդյունաբերական, գիտական և հասարակական կյանքում:

Բազմակողմ միջառարկայական կապերի միջոցով որակապես նոր մակարդակով լուծվում են ոչ միայն սովորողներին դասավանդելու, զարգացնելու և կրթելու խնդիրները, այլև հիմք է դրվում իրականության բարդ խնդիրների համապարփակ տեսլականի, մոտեցման և լուծման համար: Այդ իսկ պատճառով միջառարկայական կապերը դպրոցականների ուսուցման և դաստիարակության գործում ինտեգրված մոտեցման կարևոր պայման և արդյունք են:

Այս աշխատանքի արդյունքնում կարելի է անել հետևյալ եզրակացությունները՝

- Գիտելիքների համակարգի զարգացման, գիտության հիմունքներին տիրապետելու համար անհրաժեշտ պայման է ակադեմիական առարկաների միջև կապի հաստատումը:
- Աշխարհի գիտական պատկերի վրա հիմնված դիալեկտիկական-մատերիալիստական աշխարհայացքի ձևավորումը պահանջում է օրգանական կապեր կրթության բովանդակության բոլոր բաղկացուցիչ մասերի միջև:
- Ուսումնական գործընթացի հետևողականությունը բոլոր առարկաներում հնարավորություն է տալիս ավելի մեծ ազդեցություն ունենալու սանողների ընդհանուր զարգացման մեջ, ներդաշնակորեն զարգացնել նրանց մտավոր,

հուզական և ֆիզիկական գործունեության բոլոր ոլորտները:

Միջառարկայական կապերի հիման վրա կարելի է կառուցել դասախոսական կազմի համակարգված գործունեությունը և ուսումնական աշխատանքի ողջ ընթացքի համակարգված կառավարումը:

- Նպատակային կրթության, վերապատրաստման և զարգացման արդյունքում հիմնված միջառարկայական կապերի իրականացման վրա, ձևավորվում է ուսանողների շրջապատող աշխարհը ամբողջական ընկալելու, առարկաների և երևույթների միջև էական պատճառահետևանքային կապեր հաստատելու կարողություն:

Գրականության ցանկ

1. Байкова Л.А., Гребенкина Л.К. Педагогическое мастерство и педагогические технологии. — М., 2000
2. Битинас Б.П. Структура процесса воспитания. — Каунас, 1984
3. Воронов В.В. Технология воспитания. — М., 2000
4. Вульф В.З. Основы педагогики / В.З. Вульф, В.Д. Иванов. — М., 1999
5. Гузеев В.В. Методы и организационные формы обучения. — М., 2001
6. Джуринский А.Н. Развитие образования в современном мире. — М., 1999 Загвязинский, В.И., Емельянова, И.Н. Теория обучения и воспитания: учебник. — М.: Юрайт, 2012
7. Куписевич Ч. Основы общей дидактики. — М., 1987
8. Макаренко А.С. Книга для родителей. — М., 1995
9. Оконь В. Введение в общую дидактику. — М., 1990
10. Педагогика: учебное пособие для вузов / А.В. Славтёнини др. — 4-е изд. — М., 2002
11. Педагогика: Учеб. для студ. пед. вузов и пед. колледжей / Под ред. П.И. Пидкасистого. М.: Педагогическое общество России, 2002.